

# Als Kirke 700 år



Als kirke, set fra vest

Als sogns absolut ældste bygning, Als kirke, kan efter de oplysninger, der findes tidsfæstes til at være opført i 1309, idet der på et tidspunkt har været indridset i kirkens nordside "anno 1309".

Det må betyde, at det er året for kirkens færdiggørelse. Et sogn fortæller, at kirken oprindeligt skulle være opført på det nærliggende, Ravnbjerg. Man begyndte byggerarbejdet, men det man byggede om dagen, blev om natten fjernet. Både det og de øvrige byggematerialer blev

fragtet hen på det sted, hvor kirken ligger i dag. Et andet sogn angiver, at kirken er bygget på det sted, hvor får og køer lagde sig til hvile om natten. Efter udgravningerne på Ravnbjerg i 2008 ved man, at området har været bebygget omkring år 0, og nogle hundrede år frem, og så er bebyggelsen gået til grunde, og det har måske medvirket til, at placeringen af kirken på det nuværende sted har været et led i den fortsatte beboelse af området, der nok har fundet sted ved Als Havbakker.

Når Als kirke skal beskrives i bøger er det ofte således: "Få danske kirker har en mere storslået beliggenhed end Als kirke, der blændende hvid og tækket med røde teglsten knejser højt på en banke, der falder brat mod syd og mod øst falder umiddelbart ned mod Kattegats strand. Den meget anselige og smukt udførte bygning består af senromansk apsis, kor og skib, hvortil der tilføjer sig to sengotiske tilbygninger – et kraftigt tårn mod vest og et våbenhus ved skibets sydside. Den romanske bygning er overvejende opført af munkesten, og apsis har en lav, ikke særlig fremtrædende skrånning, mens kor og skib ikke har synlig sokkel" (fra Gads forlag 1968 om De danske kirker). "Så står da kirken for en, hvad enten vi betragter den fra vest eller øst, fra syd eller nord, som den, der viser vej, som den, der står fast om end tårne falde, som den, der lyser op i mørket, og derfor som det sted, hvor man føler sig hjemme." A. Ulrichsen, Helberskov i: "Jul ve Mariager fjord" 1927.

Hvem har så stået for bygningen af Als kirke? I gamle beretninger kan man læse, at bygmesteren kommer fra Nør. Nør var et hertugdømme, der omfattede områderne ved Augstenborg, Sønderborg og Flensborg. Bygmesteren er altså kommet langvejs fra, og det synes også helt naturligt, idet det at bygge en kirke krævede megen kundskab, som kun få mestrede. Et sådant byggeri blev jo forberedt i lang tid. Der skulle udpeges byggeplads, der skulle skaffes materialer, og disse skulle ofte transporteres over lange afstande, der skulle skaffes håndværkere, og der skulle skaffes penge til et sådant projekt. Pengene kom oftest fra kirkerne, der på den tid ejede store værdier i klostre, der havde store

jorder, men også de danske storbønder og kronen har sikkert været bidragydere. Dette store byggearbejde kunne selvfølgelig ikke gennemføres, hvis der ikke var en stedlig befolkning, der stod bag det, så dette byggeri har måttet være så stor en opgave, at vi nu om dage har svært ved at forestille sig, hvordan det kunne lade sig gøre. Hvem i området stod i spidsen for arbejdet? Hvilke personer og hvor mange tog beslutningerne? Hvordan skaffede man lokal arbejdskraft? osv. Alle disse spørgsmål og mange andre kan man ikke finde svar på, men man kan

kun beundre den tids mennesker, at de har været i stand til at løse opgaven. Denne kirke fra 1309, har nok erstattet en oprindelig trækirke, men det er kun noget vi kan gisne om, og en eventuel trækirke har måske ligget på det nærliggende Ravnbjerg. Kirken bestod i næsten to hundrede år, som en kirke, der kun omfattede skib, kor og apsis. Våbenhuset er bygget til senere. Omkring år 1500 blev kirken meget udvidet. Selv kirkerummet blev gjort større, korets loft blev ombygget og forhøjet, men det der var det mest synlige ved ombygningen var, at der nu blev bygget et meget højt og kraftigt tårn, der kunne ses vidt omkring. Tårnet blev udstyret med såkaldte kamgavle, tagrygningen var nord-syd, i modsætning til selve kirken, hvis tagrygning vender øst-vest. Tårnet blev dækket bly, mens resten er dækket med rødt tegl. Dette, at tagrygningen på tårnet vender nord-syd er usædvanligt. Der findes meget få kirker, måske kun en enkelt mere, hvor det er tilfældet.

Cirka 300 år efter blev kirken vist nok raseret ved et lynnedslag, især tårnet tog meget skade. Tårnet blev genopført i sin oprindelige stil. Bekostningen af arbejdet blev betalt af godset: "Visborggaard". Det var jo meget naturligt, idet det var godset, der ejede kirken. På sydsiden af tårnet står bogstaverne: FA – 1798 – HL. Årstallet siger jo sig selv, og bogstaverne står for Frederik von Arenstorff, ejer af Visborggaard, der foranstaltede arbejdet udført. HL fortæller, at hans hustru, Hedvig f. Lassen også skulle have sit minde. Visborggaard ejede kirken i mange år, og tilknytningen til kirken ophørte så sent som i 1948, hvor de sidste jorder formelt blev overdraget til kirken. Kirken har selvfølgelig været restaureret flere gange. Den mest synlige udefra var da sydsiden af tårnet blev helt fornyet i 1959 med udmurede blændinger. Hele kirkebygningen gennemgik en hovedreparation i 1928. I 1929 – 30 fortsatte restaureringen af selve kirkerummet.



Det mest synlige ved dette arbejde var, at prædikestolen blev flyttet fra en plads midt til skibet til sin nuværende placering i den østlige ende af skibet. I 1977 – 79 gennemgik kirken atter en omfattende restaurering, der også omfattede installation af helt nyt orgel. I 1997 – 98 var en ny restaurering blevet nødvendig. Denne gang med installering af nyt varmeanlæg, baseret på fjernvarme. Al træværk blev ved samme lej-

Det indre af Als kirke før 1928.

Læg mærke til prædikestolens placering næsten midt i kirken. Læg også mærke til altertavlens udseende.

lighed nymalet med den farve, som kirken har nu. I dette år, 2009, bliver kirkeklokkeringningen automatiseret, og så overtager teknikken det, til tider hårde manuelle arbejde. Samtidig udføres det således, at begge kirkens klokker kan ringe på en gang. Det skal dog kun ske ved særlige lejligheder. Det skulle blive en dejlig oplevelse, når begge klokker ringer.

Hvis man bevæger sig op i koret på Als kirke, vil man på hver side af alteret se 2 små nicher, der er udført i rundbuestil, altså fra den tid, hvor kirken blev opført. Dengang var de åbne ud til det fri.

Formålet med dem var, at igennem disse åbninger kunne de spedalske, der ikke måtte komme ind i kirken på grund af smittefaren, få den hellige nadver. Der var 2 nicher, idet kvinderne skulle bruge nordsiden, men mændene brugte sydsiden. De er så blevet tilmuret, da spedalskheden blev udryddet. Kvinderne brugte jo i mange år indgangen fra nord, men den er for længst blevet tilmuret.

## **Degnestolen.**

I venstre side, oppe mod koret, står en såkaldt degnestol. Den var tidligere anbragt ude i våbenhuset, men ved den sidste restaurering i 1997 – 98 blev den flyttet ind i selve kirken. Den oprindelige funktion var den, at i julen og nytåret skulle menigheden ofre, og de skulle ofre til præst og degn.

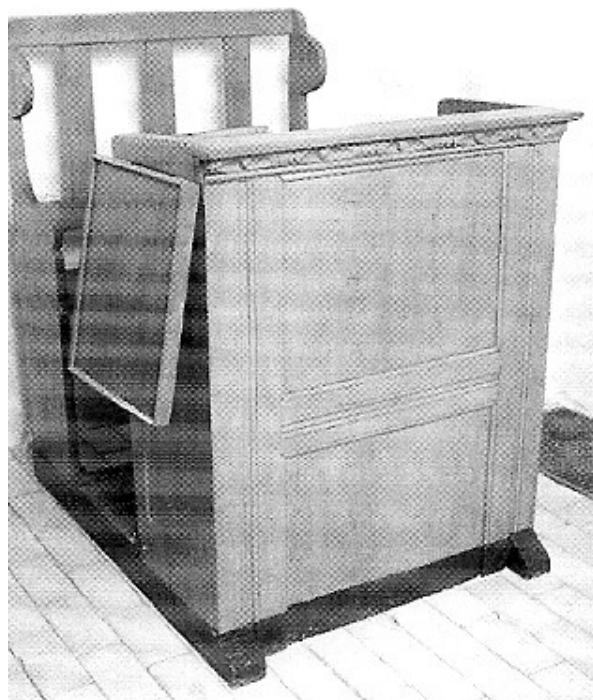
Disse personer fik ofte en dårlig aflønning, og så tyede man til menigheden for at få hjælp. Ofringen i kirken var slået fast i menighedens bevidsthed, så fast, at man ligefrem havde et mundheld herom; at når en eller anden tabte noget, at vedkommende ofrede for alteret. Det var nemlig på alteret, at pengene til præsten blev lagt, mens degnen fik sit lagt i degnestolen, der havde et særligt offerbræt til at slå op ved denne lejlighed. Degnen selv måtte kvittere for sin offergave ved at stå op og synges en lang offersalme.

## **Mikkelsdags-offer.**

Mikkelsdag er den 29. september, og er til minde om ærkeenglen Michael. Den blev i kirken fejret med høstgudstjeneste og høstfester.

Det var en helligdag indtil Struense sidst i 1700-tallet afskaffede den sammen med andre helligdage. Disse blev erstattet af Store bededag, som vi har i dag, og som også af og til er til debat, om den stadig skal være helligdag. Dette offer til mikkelsdag var et ekstra offer til præsten. Dette offer fik den anden reformationspræst i sognet, kaldet Gamle Hr. Mads, indført i sin tid. (han var præst her tiden fra 1553 – 1609), fordi menigheden ofrede så småt, at præsten ikke havde penge nok til at betale folkeholdet med til Allehelgen. Dette særlige offer skal være blevet godkendt ved en forordning i 1684, og senere ved en reskript af 27. august 1774.

Om også degnen betænkes med offer ved denne lejlighed forlyder der intet om. Derimod bliver der fortalt, at degnene ikke altid viste sig særlig veloplagte under kirkegangen. En degn kunne således under prædikenen gå om bag alteret og forrette sin nødtørft, og det skulle ikke have hørt til sjældenhederne, at degnen besørgede det fornødne i selve degnestolen. Degne kunne måske med rette eller urette føle sig forbigået ved dette mikkels-



Degnestolen. Er fra det 16. århundrede.

dagsoffer, og at han derfor tog en lille personlig hævn over præsten!

Redigeret og bearbejdet af Christian Christensen, Als, i september 2009, væsentlig på grundlag af materiale fra Lokalhistorisk Arkiv i Als.